

Zarys zmian ustroju i zarządzania w szkołach wyższych w Polsce w latach 1933-1948

1. Wprowadzenie

Pierwsza ustawa o szkołach akademickich w Polsce została przyjęta 13 lipca 1920 r. i podpisana przez Marszałka Sejmu Ustawodawczego Wojciecha Trąpczyńskiego, Premiera Wincentego Witosa i Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Macieja Rataja.¹

We wstępie do ustawy, pełniącym jednocześnie rolę preambuły wyznaczającej dobitnie i syntetycznie miejsce, znaczenie oraz zadania, jakie mają wypełniać szkoły akademickie, ustawodawca stwierdził – *„Najwyższe uczelnie, poświęcone pielęgnowaniu i szerzeniu wiedzy, noszą w Państwie Polskim w ogólności nazwę szkół akademickich, a w szczególności wszechnic, czyli uniwersytetów, szkół głównych, politechnik i akademii. Zadaniem ich jest służyć nauce i ojczyźnie. W tym celu mają one szukać i dochodzić prawdy we wszystkich gałęziach wiedzy ludzkiej, oraz przewodniczyć na drodze poznawania tej prawdy przez młodzież akademicką, a przez nią rozpowszechniać ją wśród całego narodu polskiego w imię zasad, przyświecających moralnemu i umysłowemu doskonaleniu się rodzaju ludzkiego. Zadaniem szkół akademickich jest również przygotowanie młodzieży do zawodów praktycznych, których wykonywanie wymaga naukowego opanowania różnych gałęzi wiedzy i samodzielnego sądu o wchodzących w ich zakres zagadnień teoretycznych i praktycznych.”*²

Z tego krótkiego, ale pełnego treści zapisu wynika, że Sejm Ustawodawczy opowiedział się za wdrożeniem modelu klasycznego uniwersytetu liberalnego powstałego w pierwszej dekadzie XIX wieku w Niemczech. Uniwersytet ten spełniał jednocześnie dwa podstawowe cele – poszukując prawdy w prowadzonych badaniach naukowych, kształcił młodzież akademicką, przygotowując ją do zawodów praktycznych oraz doskonalenia ludzi. To nierozzerwalne powiązanie uprawiania nauki i kształcenia w polskich szkołach akademickich służyć miało ojczyźnie oraz przygotowaniu młodzieży akademickiej do

¹ Ustawa z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. R. P. z 1920 r. Nr 72. poz. 494, opublikowana 10.08.1920 r.

² Tamże.

myślenia i samodzielnego sądu w sprawach dotyczących otaczającej ich rzeczywistości. Głęboka treść wstępu – preambuły tej pierwszej w Polsce ustawy dotyczącej szkół akademickich jest i będzie nadal aktualna, ponieważ stanowi wzorzec, najważniejszego po konstytucji, aktu normatywnego w Polsce, zapewniającego jedność nauki i nauczania, prawdziwą autonomię uczelniom akademickim, zarówno państwowym jak i prywatnym.

Ustawa o szkołach akademickich z 1920 r. określiła cechy polskiego, odrodzonego systemu szkolnictwa akademickiego i stała się podstawą normatywną funkcjonowania tych uczelni do marca 1933 r. Nadała szkołom akademickim status placówki edukacyjnej, łączącej działalność dydaktyczną z działalnością badawczą (idea i model uniwersytetu Wilhelma von Humboldta wdrożonego w latach 1809-1810 r w Uniwersytecie Berlińskim). Ustawa ta została zapisana na 18 stronach Dziennika Ustaw II RP i była 11 razy nowelizowana.³

W okresie międzywojennym wydano kilka ustaw i rozporządzeń Prezydenta [Rzeczypospolitej Polskiej z mocą ustawy; a w latach 1945- 1948 kilka dekretów rządu z mocą ustawy dotyczących szkolnictwa wyższego. Skromna objętość artykułu spowodowała, że przedstawiona została druga ustawa o szkołach akademickich z 1933 r. i jej najważniejsza nowelizacja z 1937 r. oraz dwa dekryty zmieniające stworzony przez te ustawy w okresie międzywojennym sposób funkcjonowania, ustrój i zarządzanie szkołami wyższymi w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej, w warunkach nowego ustroju społeczno-politycznego Polski.

Mając na względzie potrzebę syntetycznego przedstawienia zarysu zmian ustroju i zarządzania szkołami wyższymi w Polsce w latach 1933-1948 wybrano tylko najważniejsze artykuły omawianych aktów normatywnych, aby wykazać ich cechy przed II wojną i ich zmiany po wojnie w warunkach zmienionego ustroju. Opracowanie kończą wnioski, które powinny być wykorzystane w trakcie przygotowania obecnie kolejnej reformy szkolnictwa wyższego w Polsce.

2. Druga ustawa o szkołach akademickich i jej nowelizacja

Po 13 latach obowiązywania pierwszej ustawy II RP o szkołach akademickich podjęto decyzję o zastąpieniu jej drugą ustawą o szkołach akademickich 15 marca 1933 r., która obowiązywała w pełni od 1 września 1933 r. (wybrane artykuły, związane z koniecznością płynnego rozpoczęcia nowego roku akademickiego 1933-1934, weszły w życie z dniem 1

³ Jarosław Jastrzębski, *Studenci i wolni słuchacze w systemie szkolnictwa wyższego II Rzeczypospolitej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace historyczne, nr 140 z kwietnia 2013 r., s. 349-361.

maja 1933 r.).⁴ Ustawa miała 10 stron i podpisał Prezydent Rzeczypospolitej Ignacy Mościcki, Premier Aleksander Prystor, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Janusz Jędrzejewski, Minister Spraw Wewnętrznych Bronisław Pieracki, Minister Spraw Wojskowych Józef Piłsudski. Minister Skarbu Władysław Marian Zawadzki oraz Minister Sprawiedliwości Czesław Michałowski.⁵

Ustawa ta była pięć razy nowelizowana, w tym już 1 marca 1933 r., a więc zanim zaczęła w pełni obowiązywać. Bardzo istotna i daleko idąca korektę przeprowadzono z 2 lipca 1937 r. ustawą o zmianie ustawy z 15 marca 1933 r o szkołach akademickich.⁶ Ustawa ta miała istotny wpływ na nowy kształt i postrzeganie znaczenia ustawy z 15 marca 1933 r. ustroju i zarządzania w szkołach wyższych w Polsce w okresie międzywojennym. Ponadto spowodowały opublikowanie 7 stycznia 1938 r obwieszczenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, z dnia 8 listopada 1937 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich.⁷

Ustawa ta została wpięty skorygowana dekretem rządu na prawach ustawy 16 listopada 1945 r. o zmianie przepisów dotyczących szkół akademickich i stosunku służbowego profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół⁸, a następnie uchylona dekretem rządu na prawach ustawy z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego.⁹

Druga ustawa o szkołach akademickich nie rozpoczynała się, tak jak pierwsza, od preambuły (wstępu). W art. 1 stwierdzono, że szkoły akademickie zorganizowane są na zasadzie wolności nauki i nauczania. Zadaniem ich miało być: prowadzenie badawczej, twórczej pracy naukowej i artystycznej, wdrażanie samodzielnych badań naukowych i twórczości artystycznej, kształcenie i wychowanie słuchaczy, na świadomych swych obowiązków obywateli oraz przygotowanie ich do wykonywania zawodów. W tej ustawie po raz pierwszy zaliczono do zadań szkoły akademickiej zajmowanie się badaniem działalności artystycznej i twórczość artystyczną.

⁴ Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. R. P. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

⁵ Tamże.

⁶ Ustawa z dnia 2 lipca o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. R. P. z 1933 r. Nr 52, poz. 406.

⁷ Obwieszczenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

⁸ Dekret z dnia 16 listopada 1945 r. o zmianie przepisów dotyczących szkół akademickich i stosunku służbowego profesorów i pomocniczych sił naukowych tych szkół, Dz. U. z 1945 r. Nr 56, poz. 313.

⁹ Dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego, Dz. U. z 1947 r. Nr 66, poz. 415.

Założenie i zamknięcie szkoły akademickiej i nadanie już istniejącej szkole praw szkół akademickich wymagało aktu ustawodawczego – wydania ustawy w każdej konkretnej sprawie. Szkoły akademickie posiadały osobowość prawną, miały wyłączne prawo nadawania akademickich stopni naukowych oraz mogły nosić nazwę: uniwersytetów, wszechnic politechnik, akademii oraz szkół głównych. (art. 1) Wyróżniono państwowe i prywatne szkoły akademickie, którym w drodze ustawowej można było przyznać pełne prawa państwowej szkoły akademickiej. Pierwszą prywatną uczelnią, która takie prawa uzyskała była Szkoła Główna Handlowa.¹⁰ W ustawie z roku 1933 do państwowych szkół akademickich dołączono trzy: Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie, Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie, Akademia Stomatologiczna w Warszawie. Przed II wojną światową powstała jeszcze – Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie (czternasta akademicka szkoła państwowa).

Zgodnie z art. 4 Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, zwany dalej Ministrem, był władzą naczelną szkół akademickich i sprawował nad nimi zwierzchni nadzór. Minister był zobowiązany do organizowania, w miarę potrzeby, nie rzadziej jednak niż raz na trzy lata, zjazd rektorów szkół akademickich, którego celem było sformułowanie opinii w sprawach wniesionych przez Ministra, które nie były dla niego wiążące.

Każda uczelnia musiała funkcjonować zgodnie z własnym statutem, w ramach i w rozwinięciu zasad ustalonych obowiązującymi przepisami. Statut szkoły akademickiej, określający jej ustrój oraz szczegółowe kompetencje i zadania jej władz oraz wszelkie jego zmiany podlegały zatwierdzeniu, na wniosek senatu szkoły przez Ministra. (art. 3)

Szkoły akademickie mogły się dzielić na wydziały, a wydziały na oddziały i studia a w ramach wydziałów mogły powstawać katedry i zakłady. Ich tworzenie, reorganizacja likwidacja następowała na wniosek senatu lub rad wydziałowych, (gdy to dotyczyło wydziału - rady wydziałowej) w drodze rozporządzenia Ministra. (art. 3)

Omawiana ustawa wyróżniała władze kolegialne (zebranie ogólne profesorów, senat akademicki, rady wydziałowe) i jednoosobowe (rektor i prorektor oraz dziekan i prodziekan). Zebranie ogólne profesorów składało się z tych osób, które należały do składu rad wydziałowych. Zebranie profesorów rozważało zagadnienia nauczania i wychowania oraz wypowiadało się w sprawach, dotyczących szkoły lub nauki na żądanie Ministra lub rektora. Początkowo do kompetencji zebrania należało uchwalenie statutu szkoły i jego zmiany. (art.

¹⁰ Ustawa z dnia 13 lutego 1924 r. w przedmiocie przyznania Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie praw szkół akademickich państwowych, Dz. U. R. P. z 1924 r. Nr 19, poz. 185.

5) W wyniku nowelizacji ustawy, uprawnienie to przekazano senatowi akademickiemu szkoły.

Senat był naczelną władzą kolegiąlną szkoły w sprawach naukowych, gospodarczych i administracyjnych, dotyczących szkoły, jako całości (tych, które nie należały do innych władz akademickich). Do senatu należała troska o zdrowie moralne (cokolwiek to znaczy) i należyte warunki bytu materialnego młodzieży (studentów). W jego skład wchodził: rektora, prorektor, dziekani oraz inni członkowie, których liczbę i sposób wyboru ustalał statut szkoły. Posiedzenia senatu zwoływał rektor i przewodniczył jego obradom. Senat mógł przekazać część swoich uprawnień rektorowi oraz uchwalał swój regulamin, (art. 6), ale zatwierdzał go Minister, podobnie jak regulaminy rad wydziałowych. (art. 56.2)

Urząd rektora był najwyższą godnością w szkole akademickiej. Rektor był przedstawicielem szkoły na zewnątrz, przełożonym wszystkich osób w niej zatrudnionych, opiekunem i zwierzchnikiem słuchaczy, zarządzał majątkiem szkoły, czuwał nad działalnością władz akademickich i zakładów celem zapewnienia legalności i prawidłowego toku ich pracy oraz rozstrzygał spory kompetencyjne w ramach szkoły. (art. 8) Rektora, któremu przysługiwał tytuł Magnificencja, wybierało z pośród profesorów zwyczajnych na okres trzech lat, zebranie delegatów wydziałów zwykłą większością głosów. Sposób wyboru delegatów, regulamin i termin wyborów ustalał Minister. Ustępujący rektor mógł być ponownie wybrany Wybór rektora podlegał zatwierdzeniu przez Prezydenta Rzeczypospolitej na wniosek Ministra. Kadencje rektora wydłużono (w poprzedniej ustawie kadencja rektora trwała jeden rok). Nowy rektor obejmował urządowanie 1 września (art. 9), w pierwszym dniu nowego roku akademickiego. Wszystkie pisma wydziałów i zakładów oraz urzędowe pisma profesorów, skierowane do władz wysyła się za pośrednictwem rektora, który miał prawo zaopatrywać je własną opinią. (art. 10) Prorektor, pełniący funkcję zastępcy rektora był wybierany na okres trzech lat z grona profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych. Wybór odbywał się w innym roku akademickim niż wybór rektora i podlegał zatwierdzeniu przez Ministra. W przypadku gdyby zachodziła potrzeba zastępowania (np. chorego) prorektora, senat wyznaczał zastępcę z pośród członków senatu. (art. 14)

Rada wydziałowa była powoływana do załatwienia wszelkich spraw, dotyczących nauki i nauczania na danym wydziale. Posiedzenie rady wydziałowej zwoływał i jej przewodniczył dziekan. W skład Rady wydziałowej wchodził profesorowie (honorowi, zwyczajni i nadzwyczajni) oraz wybrani delegaci docentów (habilitowanych) wydziału. Rada wydziałowa uchwałała swój regulamin zgodny ze statutem i obowiązującymi ją zewnętrznym

normami prawnymi (art. 15 i 16). Regulamin ten musiał być zatwierdzony przez Ministra (art. 56).

Dziekan wybierała rada wydziałowa na okres 1 roku z pośród profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych zwykłą większością głosów w miesiącu czerwcu, tak, aby 1 września mógł objąć urządowanie. Zastępcą dziekana zostawał, jako prodziekan ustępujący dziekan. W razie potrzeby rada wydziałowa mogła wyznaczyć zastępcę prodziekana spośród profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych. (art. 18 i 19)

Zgodnie z art. 22 w szkołach akademickich istniały zakłady, przeznaczone dla badań naukowych i dla celów nauczania (zgodnie z zasadą jedność nauki z nauczanie) oraz zakłady poświęcone wyłącznie badaniom naukowym. Zakłady były zobowiązane, obok zapewnienia słuchaczom odpowiedniego przygotowania naukowego i zawodowego, rozwijać twórczą działalność naukową i dążyć do uwzględnienia w swych działaniach warunki i potrzeby regionalne. (art. 22) Mając powyższe na uwadze powoływano katedrę z zakładem. Kierownikiem Zakładu był najczęściej profesor, z którego katedrą zakład był związany, czyli kierownik tej katedry powołany przez Ministra. Nowelizacja ustawy z dnia 2 lipca 1937 r. wprowadziła dodatkowe zdanie w art. 23.1, które stwierdzało, że pełnienie obowiązku kierownika zakładu można powierzyć zastępcy profesora lub docentowi.¹¹ Oznaczało to wzrost pozycji w akademickiej szkole wyższej zastępcy profesora w 1937 r.

Powoływano także zakłady w ramach zespołu katedr lub do 1937 r. instytutu. Opiekę nad zakładami danego wydziału sprawowała rada wydziałowa. Z końcem roku akademickiego kierownik zakładu był zobowiązany do złożenia radzie wydziałowej sprawozdania z działalności naukowej i pedagogicznej zakładu. Nadzór gospodarczy nad zakładem wydziałowym sprawował rektor za pośrednictwem dziekana, któremu kierownik przedstawia sprawozdanie z użycia dotacji i innych wpływów zakładu. Oznacza to, że zakład mógł osiągać wpływy z innych źródeł i być przedsiębiorczym, czyli nie tylko z dotacji, ale musiał się z nich rozliczyć. W razie potrzeby rektor mógł zawiesić kierownika zakładu w wykonywaniu czynności kierowniczych, a sprawę przedstawić Ministrowi do ostatecznej decyzji.

Czwarta część omawianej ustawy dotyczyła administracji gospodarczej szkół akademickich. W pierwszej ustawie jej nie było, Część ta powstała w wyniku rozbudowania art. 5 i 26 tej ustawy, co wyraźnie dowodzi o wzroście znaczenia strony ekonomicznej funkcjonowania szkoły akademickiej w Polsce w okresie międzywojennym. W art. 25

¹¹ Ustawa z dnia 2 lipca o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, art. 1.12.

ustawodawca stwierdził, że szkoły akademickie mogą posiadać, obciążać i zbywać własny majątek ruchomy i nieruchomy, przyjmować darowizny i zapisy zwiększające jej majątek, zawierać umowy i zarządzać swym majątkiem. Szkoły akademickie mogły, więc prowadzić ograniczoną samodzielną działalność gospodarczą, ponieważ uchwały senatu w sprawie nabycia, pozbycia się i obciążenie przez szkoły nieruchomości własnych (np. hipoteką) oraz przyjęcie obciążonych warunkami zapisów i darowizn musiały być zatwierdzone przez Ministra. Ponadto szkołom akademickim był udostępniony majątek państwowy oddany jej w zarząd lub użytkowanie. Tym majątkiem państwowym i majątkiem własnym szkoły zarządzał rektor, który został zobowiązany do powoływania (na okres jego kadencji) komitetu administracyjnego uczelni, (jako organu doradczego) i korzystania z jego uwag w sprawach zarządu majątkiem szkoły. (art. 25) Bardzo ważne jest w tym miejscu podkreślenie znaczenia nałożenia przez ustawodawcę na rektora obowiązku zarządzania tym majątkiem zgodnie z zasadą jednoosobowego podejmowania decyzji i ponoszenia odpowiedzialności. Rektor musiał, więc być uczonym o znaczącym dorobku naukowym, który pozwolił mu zostać profesorem zwyczajnym mianowanym przez Prezydenta na wniosek Ministra oraz dodatkowo utalentowanym i kompetentnym menedżerem. Podobne cechy musiał mieć dziekan. Rektor miał być faktycznym gospodarzem szkoły akademickiej, a dziekan gospodarzem wydziału,

Ustawa upoważniła rektora do przekazania dziekanom lub kierownikom zakładów, (którymi byli najczęściej kierownicy katedr) prawo przyjmowania zapisów i darowizn, nieobciążonych żadnymi warunkami, a przeznaczonych wyłącznie na cele wydziału lub zakładu. (art. 25) W ten sposób wydział i zakład mógł pozyskiwać środki na sfinansowanie prowadzonej działalności badawczej i dydaktycznej. Kompetentni, przedsiębiorczy i dynamiczni kierownicy zakładów mogli pozyskiwać środki i rozwijać prowadzone badania naukowe i eksperymenty edukacyjne bez potrzeby ubiegania się o dodatkowe środki na ten cel od rektora. Był to początek samofinansowania zakładów (katedr).

Rektor, po wysłuchaniu opinii dziekanów, rozdziału pomiędzy wydziały funduszków własnych szkoły według własnego uznania. Natomiast proponowany podział funduszy przekazanych przez Ministra na określone wydatki budżetu państwa oraz dochody z opłat studenckich przekazuje w formie wniosku do zatwierdzenia przez Ministra. (art. 25)

Ustawa zobowiązała Ministra do wydania rozporządzenia, które ustalało zasady administracji i gospodarki szkół oraz zakres i sposobów wykonywania nadzoru i kontroli nad działalnością administracyjną i gospodarczą szkół akademickich, nad gospodarką majątkiem własnym szkół oraz nad gospodarką majątkiem państwowym pozostającym w ich zarządzie lub użytkowaniu. (art. 25) Kwestie nie zostały ujęte w ustawie, ale przekazane do uznania

Ministra, który mógł elastycznie, w zależności od potrzeb korygować te zasady i zakres nadzoru, bez konieczności zajmowania tymi sprawami parlamentu i prezydenta RP.

Do grona nauczycielskiego szkoły akademickiej omawiana ustawa zaliczyła: dwie grupy pracowników: nauczycieli akademickich oraz nauczycieli nieakademickich i lektorów języków. Do nauczycieli akademickich zaliczono profesorów (honorowych, zwyczajnych, nadzwyczajnych, tytularnych,) oraz docentów. Nowelizacja ustawy z dnia 2 lipca 1937 r. wprowadziła do grupy nauczycieli akademickich profesorów kontraktowych i zastępców profesora.¹² Nauczycielami akademickimi mogły zostać osoby, które przyczyniły się do rozwoju nauki, a w szkołach (wydziałach) artystycznych również wybitni artyści. (art. 28)

Powyższa nowelizacja w sposób istotny zmieniła treść art. 24 przyjmując, że tytuł docenta i prawo nauczania (wykładania) otrzymuje się w szkołach akademickich zasadniczo przez habilitację. W wersji pierwotnej habilitacja była jedyną drogą uzyskania docentury. Znowelizowany art. 29 dopuszcza możliwość uzyskania tytułu i uprawnień docenta od 14 lipca 1937 r. na podstawie wniosku komisji kwalifikacyjnej, powołanej przez radę wydziałową w szkołach artystycznych i w zakresie niektórych przedmiotów w innych szkołach.¹³ Nieprecyzyjny zapis tego znowelizowanego artykułu posługujący się słowami „niektórych przedmiotów” oraz „w innych szkołach” otworzył od 14 lipca 1937 r. drogę do mataczenia i odstępstw od przyjętej reguły uzyskiwania habilitacji. Zapewne służyło to określonym celom, ale to już inny problem wychodzący poza zakres tego opracowania.

Profesora, który ukończył 65 lat Minister przenosił w stan spoczynku. Na wniosek rady wydziałowej Minister mógł pozostawić profesora w czynnej służbie do 70 roku życia.¹⁴ W znowelizowanym w 1937 r. art. 36.3 ustawy o szkołach akademickich zapisano, że profesor ustępujący z katedry zachowuje prawo korzystania z zakładów szkoły (lokalu, wyposażenia, obsługi) w ramach regulaminu zakładowego oraz prawo wykładania, jeśli, jeśli nie został dyscyplinarnie usunięty z katedry lub przeniesiony w stan spoczynku. Powyższe prawa tracił profesor przesunięty w stan spoczynku lub usunięty z katedry w wyniku nałożenia na niego kary dyscyplinarnej.¹⁵

Pomocnicze siły naukowe zawarte w pierwszej ustawie z 1920 r. o szkołach akademickich nazwano w drugiej ustawie z 1933 r. nauczycielami nieakademickimi. Do tej grupy wchodził, zgodnie z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego

¹² Ustawa z dnia 2 lipca o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, art. 1.14.

¹³ Tamże, art. 1. 15.

¹⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół, art. 23, Dz. U. R. P. Nr 24. Poz. 204.

¹⁵ Ustawa z dnia 2 lipca o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, art. 1.17.

1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół: adiunkci, kustosze, konstruktorzy (instruktorzy) prosektorzy, obserwatorzy, asystenci (starsi, młodszy zastępcy asystentów). Pomocnicze siły naukowe obowiązane pomagać profesorom, którym podlegają, w prowadzeniu pracy naukowej, pedagogicznej i administracyjnej, oraz wypełniać ich polecenia służbowe. (art. 91-99)

Art. 89 tegoż rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej upoważniał państwowe szkoły akademickie do zlecenia wykładów i ćwiczeń w oparciu o umowy o pracę tzw. zastępcom profesora, wybranych przez radę wydziałową; umowę podpisana przez rektora zatwierdzał Minister.¹⁶ Ta grupa wykładowców nie była zaliczona zarówno do nauczycieli akademickich, jak i do pomocniczych sił naukowych do czasu nowelizacji ustawy o szkołach akademickich 2 lipca 1937 r.

Druga ustawa o akademickich szkołach wyższych, tak jak pierwsza, bardzo słusznie przyznała prawo wykładania – *venia legendi* w szkole akademickiej tylko tym osobom, które pomyślnie zaliczyły przebieg procedury habilitacji i otrzymały tą drogą tytuł docenta. Jest to podstawowy warunek zapewnienia rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce. Jednocześnie przyjęto, że Minister na wniosek rady wydziałowej mógł cofnąć docentowi prawo wykładania. (art. 30) Natomiast osoba posiadająca np. stopień magistra lub doktora mogła być w razie skazania jej za przestępstwo, popełnione z chęci zysku lub z innych niskich pobudek, mógł być pozbawiony tego stopnia naukowego przez radę wydziałową. (art. 43-47)

Ustawa gwarantowała profesorom i docentom prawo podawania i oświetlania z katedry sposobem naukowym, według swego naukowego przekonania, zagadnień tej gałęzi wiedzy, której jest przedstawicielem oraz prawo wyboru metod wykładów i ćwiczeń. (art. 28-29) Wymogi i procedura uzyskania habilitacji w tej nowej ustawie była prawie taka sama jak w ustawie z 1920 r. o uczelniach akademickich. Wyjątek stanowi zapis w art. 30.9 w nowej ustawie o uczelniach akademickich z 1933 r., który głosi, że wynikające prawo wykładania wygasa, gdy docent osiągnie wiek, w którym Minister mógł przenieść profesora w stan spoczynku z powodu osiągnięcia granicy wieku. W ogłoszonym jednolitym tekście tej ustawy z dnia 8 listopada 1937 r., po uwzględnieniu, wprowadzonych korekt przez Sejm, art. 30.9 głosił, że rada wydziałowa może uznać kierowanie ćwiczeniami i pracami badawczymi za

¹⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół, art. 91-104, załącznik do obwieszczenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 lipca 1933 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu powyższego Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej, Dz. U. R. P. z 1933 r. Nr 76, poz. 551.

równoważne z prowadzeniem przez docenta wykładów.¹⁷ Nauczyciele nieakademycy mogli prowadzić wykłady i ćwiczenia pod opieką naukową profesora wyznaczonego przez radę wydziałową. Obowiązkiem rady wydziałowej było przyjęcie w drodze uchwały regulaminu wykonywania tej opieki. (art. 37)

Zgodnie z art. 32 Prezydent Rzeczypospolitej mógł na wniosek Ministra, przedstawiony na podstawie uchwały rady wydziałowej i po wysłuchaniu opinii senatu szkoły mianować tytułarnym profesorem szkoły akademickiej za wybitną działalność naukową (artystyczną) docentów. Prezydent mianował także profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych oraz profesora honorowego według ustalonej procedury na wniosek Ministra. (art. 32-36) Profesorami honorowymi mianowano wybitnego uczonego (artysty), zwłaszcza z grona profesorów ustępujących z katedr, (czyli z pełnienia funkcji kierownika katedry). Profesorowie honorowi mieli prawo wykładania w szkole akademickiej. (art. 36)

Szósta część omawianej ustawy, oznaczona, jako „F” została zatytułowana „Organizacja i wychowania” a po nowelizacji „Studia i studenci”; (powrót do tytułu pierwszej ustawy o szkołach akademickich). W art. 38 stwierdzono, że rok akademicki rozpoczyna się 1 września i powinien obejmować 30 tygodni wykładowych, a nadzór bezpośredni nad przestrzeganiem tego przepisu przypisano dziekanowi. Odstąpiono od powszechnego podziału roku na trymestry, upoważniając Ministra do podziału roku akademickiego. Nauczanie w szkołach akademickich miało obejmować wykłady i ćwiczenia, a wyniku nowelizacji ustawy dopisano kierownictwo pracami samodzielnymi studentów. Rady wydziałowe zostały zobowiązane do opracowania projektów programów wykładów i ćwiczeń na rok akademicki i przekładania ich Ministrowi do zatwierdzenia. Po nowelizacji w 1937 r. przyjęto, że mają one być przekazywane Ministrowi tylko do wiadomości. (art. 39) Studia były nadal płatne. W pierwszej ustawie o akademickich szkołach kwestie te były przedstawione w długim i mało przejrzystym art.92, który kończy się stwierdzeniem, że wysokość wszystkich opłat uiszczonych przez studentów i wolnych słuchaczy ustanawia Ministerstwo. Natomiast w drugiej ustawie, art. 40 stwierdzał, że wysokość opłat, sposób pobierania, ich przeznaczenie i podział oraz sposób zarządzania nimi ustali rozporządzenie Ministra.

Słuchacze szkoły akademickiej zostali podzieleni na trzy kategorie: studentów, wolnych słuchaczy i doktorantów. O przyjęciu na wydział decydował dziekan, a kandydatowi na studia przysługiwało odwołanie do rady wydziałowej. Warunki uczestnictwa w studiach

¹⁷ Obwieszczenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. R. P. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

określał specjalny ich statut (obecnie nazywany regulaminem studiów). Za zgoda rektorów dwóch uczelni student mógł jednocześnie być słuchaczem obu uczelni. Liczbę przyjęć słuchaczy miał prawo każdorazowo ograniczyć Minister. Student miał obowiązek uczęszczania na wykłady i wzięcia udziału w ćwiczeniach i zdawania egzaminów i prawo wyboru wykładów, nie tylko na swoim wykładzie.(art. 43-47)

Druga ustawa o szkołach akademickich w art. 42 wprowadzała rozwiązania formalno-prawne, których nie było w pierwszej ustawie. Artykuł ten przewidywał w razie powstania okoliczności uniemożliwiających normalny tok pracy w szkole możliwość zarządzenia czasowego, całościowego lub częściowego zawieszenia wykładów i ćwiczeń lub czynności zakładów albo też zamknięcia szkoły. Zarządzenie w tej sprawie mógł podjąć rektor w porozumieniu z senatem szkoły. Ustawa umożliwia także Ministrowi podjęcia z własnej inicjatywy decyzji o częściowym lub całościowym zawieszeniu funkcjonowania szkoły akademickiej lub jej zamknięcia. Decyzja taka może być połączona z zarządzeniem nowych wpisów po otwarciu przez Ministra Szkoły, względnie jej części.

W art. 51 zapisano, że w wypadku przewinień słuchaczy o charakterze zbiorowym, którym towarzysza czyny przeciw wolności studiowania (np. organizowanie strajków na uczelni), albo w wypadku czynnych wystąpień przeciw profesorom i władzom akademickim Minister może powołać specjalne komisje dyscyplinarne, od których decyzji (np. nałożonych kar) nie przysługuje odwołanie, a sposób ich funkcjonowania miało ustalić rozporządzenie Ministra. Pierwsza ustawa o szkołach akademickich takiej procedury dyscyplinowania słuchaczy nie przewidywała. Jednocześnie znacznie ograniczono prawo do organizowania zgromadzenia akademickiego na terenie szkół akademickich oraz zaostrzono wymogi, jakie muszą spełniać te zgromadzenia, aby mogły się legalnie odbywać i nie pociągały konsekwencji karnych dla biorących w nich udział. Oczywiście ich spełnienie przekreślał sens organizowania legalnych zgromadzeń akademickich, ponieważ ograniczał problemy, które mogły być ich przedmiotem, zamykał usta słuchaczom i profesorom oraz sprowadzałyby się do chwaleń przez słuchaczy władz uczelni i Ministra.

Uchwalenie przez Sejm tej ustawy w marcu 1933 r. było najrozleglejszą, bardzo głośną i kontrowersyjną reformą szkolnictwa akademickiego w okresie międzywojennym w Polsce. Od nazwiska Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Janusza Jędrzejewskiego, który był autorem tej ustawy nazwano ją tzw. reformą jędrzejewiczowską. Głównym celem autorów tej ustawy było wzmocnienie uprawnień prezydenta, rządu i Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w zakresie powstania i zarządzania szkołami akademickim, do których początkowo należały głównie szkoły państwowe.

Natomiast nieakademiczne szkoły wyższe były głównie uczelniami prywatnymi. „W literaturze dotyczącej tej reformy najczęściej zwraca się uwagę na to, że wprowadziła mechanizmy umożliwiające władzom państwowym usuwanie z uczelni niewygodnych profesorów. W rzeczywistości ważniejsze było to, że wprowadziła mechanizmy umożliwiające znacznie większą ingerencję niż dotychczas w życie akademickie, szczególnie mocno uderzając w autonomię uczelni”¹⁸

Ustawa z 1933 r. dzieli słuchaczy wyższej szkoły akademickiej na trzy kategorie” studenci, wolni słuchacze i doktoranci. Za zgodą rektorów dwóch uczelni student mógł jednocześnie być słuchaczem obu uczelni. O przyjęciu na studia decydował dziekan, a kandydatowi na studia przysługiwało odwołanie do rady wydziałowej. Liczbę przyjęć słuchaczy miał prawo każdorazowo ograniczyć Minister. Student miał obowiązek uczęszczania na wykłady i wzięcia udziału w ćwiczeniach i zdawania egzaminów i prawo wyboru wykładów, nie tylko na swoim wykładzie.

Ustawa o szkołach akademickich z 1933 r. sankcjonowała powstanie i funkcjonowanie prywatnych szkół akademickich, które mogły otrzymać w drodze ustawy pełne lub niektóre prawa państwowych szkół akademickich. (art. 54) Statut prywatnej szkoły akademickiej i wszelkie jego zmiany zatwierdzał Minister. Tuż przed wybuchem drugiej wojny światowej uprawnienia państwowej szkoły akademickiej posiadało siedem prywatnych szkół akademickich: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Wolna Wszechnica Polska w Warszawie, Akademia Handlu Zagranicznego w Lwowie, Akademia Handlowa w Krakowie, Akademia Handlowa w Poznaniu oraz Akademia Nauk Politycznych w Warszawie, która miała rozpocząć działalność 1 września 1939 r.

Omawiana ustawa wprowadziła największe zmiany w szkolnictwie państwowym, ale także po części prywatnym. Dotyczyła, bowiem państwowych i prywatnych szkół akademickich i miała wpływ na ustawę o prywatnych szkołach wyższych.

3. Dekret z dnia 16 listopada 1945 r. o zmianie przepisów dotyczących szkół akademickich i stosunku służbowego profesorów i pomocniczych sił naukowych

II wojna światowa przerwała pracę szkół wyższych w Polsce. Profesorowie zorganizowali tajne nauczanie, które jako nielegalne, było ścigane przez okupanta.

¹⁸ Józef Koredczuk, *Zarządzanie prywatnymi szkołami wyższymi w Polsce w okresie międzywojennym*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014 s. 15, problem ten porusza także Jarosław Jastrzębski, *Państwowe szkolnictwo akademickie II Rzeczypospolitej. Zagadnienia systemowe*, Księgarnia akademicka, Kraków 2013.

Zakończenie wojny umożliwiło wznowienie działalności szkół akademickich i nieakademickich w Polsce na zasadach i prawie obowiązującym w okresie międzywojennym.

Nowe władze szybko przystąpiły zmiany ustroju i zarządzania szkołami wyższymi. Dla partii, które przejęła w 1945 r. zwierzchni nadzór nad szkolnictwem wyższym i nauką sprawą kluczową stały się sprawy personalne i przejęcie zarządzania szkołami wyższymi i placówkami naukowymi przez ludzi wydelegowanych przez partie i ugrupowania rządzące, którzy jednak nie dysponowali kwalifikacjami zapisanymi w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół.¹⁹ Następowo szybko upolitycznienie ustroju i zarządzania szkolnictwem i podporządkowanie szkół partiom rządzącym. Zasada partyjności zarządzania zaczęła obowiązywać także szkoły wyższe w Polsce.

Na podstawie ustawy Krajowej Rady Narodowej z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy²⁰ Rada Ministrów wydała, a Prezydium Krajowej Rady Narodowej zatwierdziło, **dekret rządu z mocą ustawy z dnia 16 listopada 1945 r. o zmianie przepisów dotyczących szkół akademickich i stosunku służbowego profesorów i pomocniczych sił naukowych tych szkół**²¹ wprowadzono między innymi następujące zmiany:

A. W ustawie z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich²²:

- w art. 16 ust 1 wprowadzono do rad wydziałowych „**zastępców profesorów**”, którzy zostali zaliczeni do samodzielnych nauczycieli akademickimi na równi z habilitowanymi profesorami i docentami. Osoby, te nie posiadały habilitacji, a nawet doktoratu, ale miały stosowną, bardzo ważną delegację lub legitymacje jedynie słusznej organizacji. Przed II wojną światową zlecano konkretne wykłady w zastępstwie profesorów, którzy w danym semestrze były np. na urlopie lub chorowali

¹⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół, Dz. U. R. P. z 1928 r. Nr 24, poz. 204, z późniejszymi zmianami.

²⁰ Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy, Dz. U. z 1945 r. Nr 1 poz. 1.

²¹ Dekret z dnia 16 listopada 1945 r. o zmianie przepisów dotyczących szkół akademickich i stosunku służbowego profesorów i pomocniczych sił naukowych tych szkół, Dz. U. z 1945 r. Nr 56, poz. 313.

²² Obwieszczenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. R. P. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

w danym roku akademickim, na podstawie umowy²³. W pierwszej ustawie o szkołach akademickich zastępcy profesorów nie byli zaliczani do nauczycieli akademickich i do pomocniczych sił naukowych tych szkół. Dlatego też nazywano ich zastępcami profesora. W drugiej ustawie z 1933 r. natomiast zostali zaliczeni do niesamodzielnych nauczycieli akademickich (odpowiednik obecnego starszego wykładowcy);

- w znowelizowanej ustawie o państwowych szkołach akademickich z 1933 r.²⁴ zapisano zmieniony art. 29 ust. 1 na taki, który przewidywał możliwość uzyskania tytułu docenta i prawa nauczania w wyższych artystycznych i w zakresie **niektórych przedmiotów** w innych szkołach na podstawie wniosku komisji kwalifikacyjnej, powołanej przez radę wydziału (a więc nie przez habilitację). Jednocześnie zastąpiono wyrazy „niektórych przedmiotów” słowami „**przedmiotów nauki stosowanej**”. Celowo nie zdefiniowano tego pojęcia i nie określono charakteru i cech tych przedmiotów, pozostawiono to wolnej interpretacji osobom, którzy przejęli władzę w Polsce w 1945 r., w ten sposób otworzono furtkę do nadawania tytułu profesora, tytułu docenta i prawa nauczania (wykładania) w zakresie przedmiotów, które Minister Oświaty uznał, że należą do nauk stosowanych.

B. W rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół wprowadzono dekretem następujące zmiany²⁵:

- w art. 24 ust. 2 przedłużono okres pozostawienia profesora w czynnej służbie, czyli możliwości dalszego zatrudnienia, **do 1950 r.** (w trakcie wojny zginęło wielu profesorów, docentów, doktorów i pozostałych pracowników uczelni);
- w art. 41 ust. 2 obok profesorów dodano także „**docentów etatowych**” różnych szkół akademickich upoważnionych do umieszczenia na liście kandydatów na członka komisji dyscyplinarnych proponowanej, przez senat szkoły danej akademickiej

²³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół, art. 89, Dz. U. R. P. z 1928 r. Nr 24, poz. 204, z późniejszymi zmianami.

²⁴ Ustawa z dnia 2 lipca 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, art.1. ust. 14, Dz. U. R. P. z 1937 r. Nr 52, poz. 406.

²⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół, załącznik do obwieszczenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 lipca 1933 r. Dz. U. R. P. z 1933 r. Nr. 76, poz. 551.

Ministrowi; mianowany docent bez habilitacji został zrównany w tych uprawnieniach z profesorem;

- w art. 42 ust.1 obok profesorów dodano także „**docentów etatowych**”, Minister może powoływać Wyższej Komisji Dyscyplinarnej, o ile znaleźli się na liście kandydatów zgłoszonych przez senaty szkół akademickich;
- w art. 92 dodano ustęp drugi o brzmieniu: „**Minister Oświaty, tworząc nowe etaty pomocniczych sił naukowych, może zastrzec dla siebie ich obsadzenie. Nominacja na zastrzeżony etat następuje po wysłuchaniu opinii zainteresowanego profesora i rady wydziałowej**”; oczywiście opinia rady wydziału i przyszłego przełożonego np. adiunkta lub asystenta nie była dla Ministra Oświaty wiążąca. W ten sposób Minister lokował swoich ludzi na przyznane uczelni etaty i związane z nimi stanowiska.

W art. 4 dekretu z 16 listopada 1945 r. zapisano, że kontraktowe siły naukowe państwowych szkół akademickich będą traktowane na równi ze stałymi funkcjonariuszami państwowymi. Część z nich została zatrudniona w oparciu o umowę o pracę w celu realizacji wyznaczonych zadań.

Bardzo istotny i zgubny zarazem dla polskiej nauki szkolnictwa wyższego był art. 5 dekretu, w którym zapisano, że w ciągu dwóch lat od wejścia w życie omawianego go dekretu Prezydent Krajowej Rady Narodowej na wniosek Ministra Oświaty, złożony po wysłuchaniu opinii właściwej rady wydziałowej mógł: **mianować profesorów państwowych szkół spośród docentów lub profesorów szkół akademickich, a w szczególnych przypadkach spośród niehabilitowanych pracowników naukowych z pominięciem postępowania określonego w art. 33 i 34 ustawy o szkołach akademickich z dnia 15 marca 1933 r. W ten sposób docentami i profesorami w państwowej szkole akademickiej zostawały osoby z tytułem magistra lub doktora.** W ust. 2 tego artykułu zapisano, że Prezydent Krajowej Rady Narodowej na wniosek Ministra Oświaty może przenosić profesorów państwowych szkół akademickich do innych państwowych szkół na katedry odpowiadające ich specjalności. W ten sposób stworzono warunki do pozbywania się niewygodnych partii rządzącej profesorów z uczelni, w której pracowali i ośrodków akademickich, których siłę wzmacniali.

Ten absurdalny i bardzo szkodliwy dla nauki polskiej, szkolnictwa wyższego i pozostałych szczebli szkół w Polsce dekret podpisał Prezydent Krajowej Rady Narodowej Bolesław Bierut i Prezes Rady Ministrów Edward Osóbka-Morawski grabarze polskich szkół akademickich i nieakademickich. Dziś niektórzy nieodpowiedzialni i niekompetentni politycy biorą z nich przykład, bo nie mają habilitacji i nie rozumieją istoty i determinant rozwoju

nauki i szkolnictwa wyższego znowu los nauki i szkolnictwa wyższego znalazł się w niewłaściwych rękach Jak wysoka cenę za to poniesiemy i jak długo odbudowywać będziemy polskie uniwersytety po ich reformie??? Mianowani wówczas docentami i profesorami funkcjonariusze Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego, oficerowie polityczni wojska wykształceni przez Armię Czerwoną, niekompetentni dygnitarze partyjni zostali wprawdzie zastępcami profesorów, etatowymi docentami niehabilitowanymi, czyli ludowymi, niekompetentnymi profesorami bez habilitacji, kierownikami katedr i zakładów, dyrektorami biurokratyzowanych instytutów, upolitycznionymi dziekanami i rektorami oraz wysokimi funkcjonariuszami ministerstwa oświaty i szkolnictwa wyższego, które przybierało różne nazwy, ale często blokowało rozwój nauki i szkolnictwa wyższego. Mój kontakt ze szkolnictwem wyższym, wprawdzie, jako studenta a potem asystenta i adiunkta oraz profesora pozwolił mi na dokonanie takiej oceny skutków i konsekwencji dla nauki i szkolnictwa wyższego omawianego, fatalnego dekretu rządu z dnia 16 listopada 1945 r. o zmianie przepisów dotyczących szkół akademickich i stosunku służbowego profesorów i pomocniczych sił naukowych tych szkół. Nie możemy ponownie iść tą drogą!

4. Dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego

Istotne, bardzo ważne i jednocześnie negatywne zmiany w uwarunkowaniach formalno-prawnych funkcjonowania szkół wyższych i nauki, (częściowo nadwątlony ustawą z 2 lipca 1937 r. o zmianie ustawy z 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich rządu) miał **dekret rządu z mocą ustawy (zatwierdzony przez Radę Państwa) wydany w dniu 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego.**²⁶ Dekret podpisał między innymi Prezydent Rzeczypospolitej Bolesław Bierut i Prezes Rady Ministrów Józef Cyrankiewicz. Ten 15 stronicowy dekret wszedł w życie z dniem ogłoszenia i tym samym likwidował i przenosił do historii stan prawny dotyczący nauki i szkolnictwa wyższego wprowadzony w okresie międzywojennym, ponieważ w art. 119 zapisano, że z dniem ogłoszenia i równocześnie tracą moc obowiązującą:

- ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, stanowiąca załącznik do obwieszczenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia z dnia 8 listopada 1937 r.;²⁷
- art. 51, 52 i 53 ustawy z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa²⁸, dotyczące szkolnictwa wyższego;

²⁶ Dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego, Dz. U. z 1947 r. Nr 66, poz. 415.

²⁷ Dz. U. R. P. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.

- ustawa z dnia 22 lutego 1937 r. o prywatnych szkołach wyższych;²⁹
- wszelkie inne przepisy w sprawach, unormowanych tym dekretem

W przeciągu roku od uchwalenia i wejścia w życie tego dekretu Rada Ministrów i wyznaczeni w dekrete ministrowie zobowiązani zostali do wydania rozporządzeń wykonawczych, które miały wejść w życie w 1948 roku. Dekret wprowadzał w art. 113 tzw. okres reorganizacji, który miał trwać 5 lat od chwili wejścia w życie omawianego dekretu. W tym okresie Minister został upoważniony do powoływania rektorów, prorektorów, dziekanów, prodziekanów szkół akademickich Ponadto przyjęto w tym artykule, że profesorowie i etatowi docenci mogą być zwalniani i przenoszeni z jednej szkoły do innej przez władze powołane do tego celu, które działały w wyznaczonym trybie. Wyższe szkoły niepaństwowe zostały zobowiązane do dostosowania się, w przeciągu pół roku, do przepisów dekretu, pod rygorem zamknięcia szkoły. (art. 114)

Dekret z dnia 28 października 1947 r. w art. 3 wyróżnił szkoły wyższe zawodowe i szkoły wyższe akademickie. Zadaniem szkół wyższych zawodowych miało być kształcenie kandydatów na pracowników o najwyższym dla danego zawodu przygotowaniu praktycznym. (art. 4) Natomiast zadaniem szkół wyższych akademickich (art. 5.1) miało być:

- organizowanie i prowadzenie badań naukowych,
- kształcenie i przygotowywanie kandydatów do naukowej pracy teoretycznej,
- kształcenie kandydatów do zawodów praktycznych, przygotowywanych równocześnie do samodzielnej pracy badawczej przy wykonywaniu zawodów praktycznych.

Szkoły akademickie mogły jednocześnie spełniać zadania szkół wyższych zawodowych. (art. 5.2). Te zapisy spowodował, że w rzeczywistość szkoły wyższe po wdrożeniu omawianego dekretu w 1948 nie były tylko zawodowymi, jak i tylko akademickim. Mimo wielokrotnych, następujących po sobie reform szkolnictwa wyższego, nie udało się stworzyć w Polsce wyższych szkół zawodowych z prawdziwego zdarzenia. Ciągle szkoły wyższe są częściowo zawodowe i częściowo akademickie, czyli ni jakie – szerzące wiedze w społeczeństwie.

Zarząd sprawami nauki i szkolnictwa wyższego dekret powierzył Ministrowi Oświaty, który był władzą naczelną sprawach organizacji nauki, szkół wyższych i placówek naukowo-badawczych, do których zastrzeżona była nazwa „instytut”. (art. 7-8) Minister wykonywał swe zadania przy pomocy Rady Głównej do spraw nauki i szkolnictwa wyższego, nazywana

²⁸ Dz. U. R. P. z 1932 r. Nr 30, poz. 389.

²⁹ Dz. U. R. P. z 1937 r. Nr 13, poz. 89.

dalej w skrócie Radą Główną. Jej przewodniczącym był Minister Oświaty, a członkami było 15 osób powołanych i odwoływanych przez Prezydenta na wniosek Ministra Oświaty, uzgodniony z Prezesem Rady Ministrów; przy czym 2/3 członków Rady Głównej mieli stanowić czynni pracownicy naukowcy. (art. 9)

Rada Główna miała: (art. 13)

- prowadzić badania w zakresie spraw nauki i szkolnictwa wyższego,
- współdziałać w sprawach nauki i szkolnictwa wyższego przy układaniu i wykonywaniu planów państwowych,
- inicjować projekty dotyczące finansowania potrzeb nauki i szkół wyższych,
- projektować zasady specjalnego kształcenia kandydatów na pracowników naukowych i udzielanie stypendiów naukowych,
- formułować i wypowiadać na wniosek Ministra Oświaty opinie we wszystkich sprawach dotyczących nauki i szkolnictwa wyższego.

Rada Główna była przede wszystkim ważnym organem opiniodawczym i doradczym Ministra, ale bardzo dużym stopniu zdominowanym przez niego. Stąd też nie była skutecznym narzędziem poszukiwania optymalnych decyzji i wskazywania właściwych kierunków rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego.

Dekret przewidywał, że szkoły wyższe mogły być zakładane jedynie w ramach planu sieci szkół wyższych, który ustalał rodzaj, charakter i umiejscowienie poszczególnych szkół. Założenie szkoły wyższej jak i też nadanie jej charakteru szkoły akademickiej następowało drogą rozporządzenia Rady Ministrów na wniosek Ministra Oświaty. Za zgodą Rady Głównej, Minister Oświaty w drodze rozporządzenia otwierał nowe wydziały, przekształcał je i likwidował. (art.19-20) Stopnie naukowe magistra i doktora nadawały tylko szkoły akademickie. Zasady i tryb nadawania stopni naukowych ustalało rozporządzenie Ministra Oświaty. Natomiast stopnie zawodowe mogły nadawać zarówno szkoły akademickie, jak i zawodowe. (art. 22 i 24) Wówczas magister był stopniem naukowym, a obecnie jest tytułem zawodowym, ponieważ wiele szkół akademickich są tylko z nazwy i z przyzwyczajenia traktowane, jako akademickie. Wymogi stawiane przyszłym magistrów w części szkół wyższych nie mają takiego charakteru naukowego i poziomu naukowego, jaki powinny mieć, aby stopień magistra można nazwać naukowym. Także budzi wątpliwości zaliczenie tytułu magistra do stopni zawodowych, ponieważ absolwenci wielu studiów magisterskich mają bardzo słabe przygotowanie do wykonywania określonego zawodu wskazanego na dyplomie.

Organami szkoły wyższej akademickiej byli: rektor i prorektor, senat akademicki w uczelni wielowydziałowej, zebranie ogólne, dyrektor administracyjny; a na wydziale: dziekan, prodziekan i rada wydziałowa. (art. 30) Rektora wyższej szkoły akademickiej powoływał Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Ministra Oświaty, po zasięgnięciu opinii Rady Głównej, z pośród trzech kandydatów wskazanych przez zebranie wyborcze lub Radę Główną. W zebraniu wyborczym uczestniczyli tylko profesorowie zwyczajni nadzwyczajni. (art. 31)

Senat był najwyższym organem szkoły i składał się z rektora, prorektorów, dziekanów i prodziekanów oraz delegatów docentów, delegatów adiunktów i asystentów, dyrektora administracyjnego oraz inne osoby wskazane w statucie szkoły. Posiedzenie senatu zwoływał i przewodniczył im rektor. (art. 36- 37)

W skład rady wydziałowej wchodził profesorowie zwyczajni, nadzwyczajni, kontraktowi, zastępcy profesorów, docenci etatowi oraz delegaci docentów, adiunktów i asystentów. Rada wydziałowa była odpowiedzialna za poziom pracy naukowej i za poziom nauczania na wydziale. (art. 43-44) Przewodniczącym rady był dziekan wybierany na dwa lata przez radę wydziałową w miesiącu czerwcu, spośród jej profesorów zwyczajnych lub nadzwyczajnych. Wybór dziekana zatwierdzał Minister Oświaty. Zastępcą dziekana był prodziekan wybrany w takim samym trybie, co dziekan. W przypadku nieobsadzenia urzędu dziekana i prodziekana na danym wydziale Minister Oświaty wyznaczał tymczasowego dziekana w osobie dziekana, który zakończył swoją kadencję, do czasu wyboru i zatwierdzenia nowego dziekana. (art. 39-42)

Dyrektora Administracyjnego szkoły akademickiej mianował Minister Oświaty, za zgodą Prezesa Rady Ministrów i po wysłuchaniu opinii rektora. Dyrektor administracyjny podlegał nadzorowi rektora, wykonywał czynności zwykłego zarządu majątkiem własnym szkoły i był kierownikiem administracji szkoły. Zakres działania dyrektora administracyjnego określał statut. (art. 48)

W wyższej szkole zawodowej nie było senatu akademickiego i dyrektora administracyjnego. Zamiast senatu istniała rada pedagogiczna. Mianowany przez Ministra Oświaty rektor i prorektor pełnili jednocześnie w szkole funkcje administracyjne oraz profesorów zakresie ustalonym przez Ministra. (art. 36)

Zasady administracji i gospodarki oraz zakres oraz sposób wykonywania kontroli nad działalnością administracyjną i gospodarczą szkół w ramach przepisów ogólnych, obowiązujących w administracji państwowej określało rozporządzenie Ministra. (art. 55)

Statut szkole wyższej nadawał Minister za zgodą Rady Głównej, a osobowość prawną nadawała Rada Ministrów w drodze rozporządzenia. Szkoła wyższa traktowana była, jako część ministerstwa oświaty, a rektor szkoły państwowej postrzegany był tak jak dyrektor departamentu lub kierownik niższej jednostki organizacyjnej ministerstwa. (art. 57)

Do grona nauczycielskiego szkoły akademickiej należeli profesorowie (honorowi, zwyczajni, nadzwyczajni, tytułarni, kontraktowi), docenci zastępcy profesorów oraz nauczyciele przedmiotów pomocniczych. Prawo nauczania w szkołach akademickich, z wyjątkiem przedmiotów pomocniczych, uzyskiwano poprzez habilitacje lub inny sposób przewidziany w omawianym dekrete. Osoba posiadająca prawo nauczania z tytułu habilitacji, była docentem danej szkoły akademickiej. (art. 59-60)

Habilitacje przeprowadzała rada wydziałowa i zatwierdzał Minister Oświaty. W przypadkach wyjątkowych habilitacje przeprowadzić mogła Rada Główna poza uczelniami we własnym zakresie przy pomocy odpowiedniej sekcji specjalnej a jej wypromowani docenci byli przydzielani do wyznaczonych szkół akademickich. Warunkiem do habilitowania się było posiadanie stopnia doktora, ale od spełnienia tego warunku mogli być zwolnieni wybitne osoby przez Ministra Oświaty. (art. 61-62) Minister Oświaty mógł cofnąć docentowi nadane mu prawo nauczania po wysłuchaniu opinii (pozytywnej lub negatywnej) rady wydziałowej i Rady Głównej. (art. 63.7) Docentów etatowych mianował Minister Oświaty spośród docentów przedstawionych przez Radę Główną po wysłuchaniu opinii organów szkoły akademickiej. (art. 65) Profesorów zwyczajnych, nadzwyczajnych, tytułarnych i honorowych mianował Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Ministra Oświaty spośród kandydatów przedstawionych przez Radę Główną po wysłuchaniu opinii organów zainteresowanej szkoły akademickiej, którym przysługiwało prawo inicjatywy. (art. 66-67)

Profesor honorowych mianował Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Ministra Oświaty, powzięty za zgodą Rady Głównej z inicjatywy senatu szkoły akademickiej spośród wybitnych uczonych, zwłaszcza z grona profesorów ustępujących z katedr. Minister Oświaty mógł przyznać ustępującemu z katedry profesorowi prawo korzystania z zakładów szkoły oraz prawo nauczania. (art. 69-70)

Minister mógł powierzyć docentowi etatowemu pełnienie funkcji kierownika katedry, prowadzenia zajęć na czas określony w drodze umowy profesora kontraktowego. Ponadto można było powierzyć magistrom i doktorom prowadzenie wykładów i inne uprawnienia zatrudniając ich na stanowisku zastępcy profesora, który zajmował miejsce przenoszonego pociągnięciem profesora zwyczajnego, habilitowanego na emeryturę lub najgorszym przypadku

do więzienia. Magister – zastępca profesora mógł być następnie awansowany na stanowisko docenta i profesora. Dlatego też część profesorów i docentów nie posiadało doktoratów. Wówczas rektorem uczelni mógł zostać (zostawał) profesor magister. Uczelnia otrzymywała etaty z ministerstwa a obsadzenie części z nich było zastrzeżone do dyspozycji Ministra Oświaty dla osób oddelegowanych do danej szkoły wyższej przez ministerstwo na wyznaczone stanowiska. (art. 71-73)

Szczegółowe przepisy, normujące program oraz porządek studiów i egzaminów w szkołach wyższych ustalało rozporządzenia Ministra Edukacji. Minister mógł powołać w studium specjalnym niezorganizowane w ramach wydziału, radę profesorów (w tym kontraktowych i zastępców profesora) o uprawnieniach rady wydziałowej, z przewodniczącym z uprawnieniami dziekana. (art. 75) Minister Oświaty ustalał początek i podział roku akademickiego, a rok szkolny miał zawierać nie mniej niż 30 tygodni wykładowych i egzaminacyjnych.

W art. 77 zapisano, że nauczanie w szkołach wyższych powinno obejmować wykłady, ćwiczenia i kierownictwo pracami samodzielnymi studentów. Rady wydziałowe zostały zobowiązane do opracowania corocznie szczegółowych programów wykładów i ćwiczeń i przedstawianie za pośrednictwem rektora do wiadomości Ministra Oświaty. (art. 77)

Omawiany dekret przewidywał możliwość zarządzenia czasowego zawieszenia zajęć i funkcjonowania zakładów przez rektora lub Ministra Oświaty, który mógł ponadto zarządzić czasowe zamknięcie całości lub części szkoły. Decyzja ta może być połączona z zarządzeniem nowych wpisów po otwarciu przez Ministra szkoły lub jej części. (art. 78)

W szkołach wyższych mogli studiować w charakterze studentów absolwenci szkół na poziomie liceum (po maturze) oraz wolni słuchacze dopuszczeni do studiów, mimo, że nie spełnili warunków wymaganych od studentów lub nieubiegających się o zaliczenie w poczet studentów. Studentom mogły być zaliczone studia odbyte w charakterze wolnego słuchacza. (art. 79 i 85)

Dekret przewidywał możliwość zakładania i prowadzenia wyższych szkół niepaństwowych jedynie w ramach planu sieci szkół wyższych przez jedynie osoby prawne mające swą siedzibę na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej w ramach planu sieci szkół wyższych. (art. 96 i 19). Zezwolenia na założenie i prowadzenie niepaństwowej szkoły wyższej oraz odmówienia zezwolenia bez podania przyczyn miał, za zgodą Rady Głównej, Minister Oświaty; a niepaństwowej szkoły wyższej akademickiej – Rada Ministrów na wniosek Ministra Oświaty. Statut i wybór lub powołanie (w sposób określony statutem) rektora szkoły niepaństwowej, (czyli niepublicznej, prywatnej) oraz prorektora i dziekanów

zatwierdzał Minister na wniosek założyciela (a więc nie właściciela!). W szczególnych warunkach rektora szkoły niepaństwowej mógł mianować Minister Oświaty. (art. 97-100) Obsadzanie stanowisk nauczycieli w szkołach wyższych niepaństwowych, jak i również czasowe powierzenie funkcji nauczycieli wymagało w każdym poszczególnym przypadku zatwierdzenia przez Ministra Oświaty. Do jego kompetencji należało zatwierdzanie: programów, porządku studiów, egzaminów oraz imiennego składu komisji egzaminacyjnych, w których składzie mogły znaleźć się delegaci Ministra. (art. 102-103) Minister Oświaty za zgodą Rady Głównej mógł zarządzić zamknięcie niepaństwowej szkoły wyższej w części lub całości, jeżeli stwierdzi:

- szkoła nie przestrzega obowiązujących przepisów lub postanowień statutu
- brak warunków, od których uzależnione było udzielenie zezwolenia,
- poziom nauczania w szkole jest niewystarczający,
- nauczanie odbywa się w duchu szkodliwym dla państwa a organy szkoły nie przeciwdziałają skutecznie szkodliwym pod względem wychowawczym wpływom na słuchaczy.

Warunki formalno-prawne, zawarte w przedstawionym dekrete, postawione szkołom niepaństwowym i ich założycielom spowodowało, że przestały funkcjonować 1948 r. – zostały praktycznie upaństwowiona i przekształcone w szkoły państwowe, jak np. Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Krakowie (była Akademia Handlowa w Krakowie).

5. Wnioski i zakończenie

- a) Wśród ustaw dekretów wydanych w Polsce w latach od 1920 do 1948, Ustawa z 1920 r. o szkołach akademickich zapewniała największy poziom autonomii akademickim szkołom wyższym. Kolejne podjęte ustawy oraz rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wydane w okresie międzywojennym i dekrety rządu na prawach ustawy wydane po zakończeniu II wojny światowej poziom tej autonomii stopniowo zmniejszały niemal do zera.
- b) Druga ustawa o szkołach akademickich wydana w 1933 r. wprowadzała zmiany, które tę autonomię znacznie ograniczyła. Już w art. 4 w drugiej ustawie stwierdzono, że Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego jest władzą naczelną szkół akademickich i sprawuje nad nimi zwierzchni nadzór. Przyjęte uchwały zjazdu rektorów szkół akademickich, które co trzy lata miał zwoływać Minister i im przewodniczyć, miały mieć charakter tylko opinii, które Minister nie brać pod uwagę.

Przykładem zmian idących w kierunku znacznego ograniczenia autonomii szkół wyższych było między innymi:

- wprowadzenie obowiązku zatwierdzania projektów regulaminów: zebrania ogólnego profesorów, senatu, rad wydziałowych i innych jednostek organizacyjnych uczelni akademickiej przez Ministra;
 - wprowadzono, że podział na wydziały (oddziały, studia specjalne), zmiany tego podziału, reorganizacja wydziałów, powołanie i likwidowanie katedr ma następować w drodze rozporządzenia Ministra;
 - wprowadzono, że sposób wyboru delegatów, regulamin i terminy wyborów ustalać będzie Minister;
 - wprowadzono, że całkowitego lub częściowego zawieszenia wykładów i ćwiczeń oraz funkcjonowania zakładów w każdej szkole akademickiej może dokonać Minister i zarządzić nowe wpisy po otwarciu przez Ministra szkoły;
 - w przypadku przewinień słuchaczy o charakterze zbiorowym, którym towarzyszą czyny przeciw wolności nauczania lub studiowania albo przeciwko profesorom i władzom akademickim upoważniono Ministra do powoływania specjalnej komisji dyscyplinarnej, która może wymierzyć kary, od których nie przewiduje się odwołania. Pierwsza ustawa o szkołach akademickich takiej procedury dyscyplinowania słuchaczy nie przewidywała.
- c) Ustawa z 1933 r. była kilkakrotnie nowelizowana. Najdalej idącą i najobszerniejszą była ustawa o zmianie tej ustawy z 1933 r. z lipca 1937 r, ustawa ta w sposób bardzo istotny ograniczyła poziom autonomii szkół akademickich w Polsce. Do najważniejszych zmian w ustawie idących w tym kierunku zliczano:
- zastępców profesora, (którzy nie posiadali habilitacji, a czasami doktoratu, byli okresowo zatrudniani na umowę o pracę, jako wykładowcy), zaliczono obok profesorów i docentów do grupy nauczycieli akademickich. Jednocześnie zastępcy profesorów weszli w skład rad wydziałowych, na takich samych prawach jak profesorowie tytułarni, zwyczajni i nadzwyczajni i mogli być kierownikami zakładów;
 - wprowadzono, że tytuł docenta i prawo wykładania można uzyskać nie tylko przez habilitację, ale także na podstawie wniosku komisji kwalifikacyjnej, powołanej przez radę wydziałową; w obu przypadkach przyznany tytuł docenta i prawo wykładania wymagał zatwierdzenia przez Ministra;

- nowela ustawy o szkołach akademickich znacznie rozbudowuje prawa Ministra do dyscyplinowania nauczycieli akademickich, w tym między innymi po przez wydanie specjalnych rozporządzeń, takich jak np. o zasadach odpowiedzialności dyscyplinarnej docentów i tryb postępowania dyscyplinarnego. Restrykcyjny charakter tej noweli miał na celu zablokować wszelkie niezadowolenie społeczności akademickiej z realizowanej polityki rządu, szczególnie w zakresie nauki i szkolnictwa wyższego oraz ograniczania praw obywatelskich i demokracji;
 - dla pozyskania poparcia profesorów zbliżających się do emerytury przyjęto, że profesor ustępujący z katedry, na którego nie nałożono kary dyscyplinarnej, zachowuje prawo korzystania z zakładów szkoły (np. z pomieszczeń) oraz prawo wykładania.
- d) Ta bardzo krytycznie oceniana przez środowisko akademickie nowela lipcowa z 1937 ustawy o szkołach akademickich w Polsce z 1933 r. wywołała nieprzewidywane wówczas, daleko idące negatywne konsekwencje dla nauki i szkolnictwa wyższego w po zakończeniu II wojny. Nowa władze w Polsce wykorzystały przyjęte w tej ustawie znowelizowane artykuły do podporządkowania szkół wyższych oraz nauki interesom partii rządzących i pełniących funkcje państwowe i regionalne przedstawicielom tych partii. Zawężona nowela ustawy o szkołach akademickich z 1937 r. autonomia szkół wyższych przestała praktycznie istnieć w latach 1945-1948, a szkoły akademickie stały się urzędami administracji państwowej podporządkowanej panującej ideologii. Świadczą o tym, między innymi, przedstawione w zarysie w tym opracowaniu dyrektywy rządu na prawach ustawy: z dnia 16 listopada 1945 r. o zmianie przepisów dotyczących szkół akademickich i stosunku służbowego profesorów i pomocniczych sił naukowych tych szkół, dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego. W dekretach tych rozwinięto negatywne aspekty ustawy z 1933 r. o szkołach akademickich i jej noweli z lipca 1937 r. oraz wprowadzono nowe rozwiązania, które w znacznym stopniu ograniczyły możliwości rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce. Do dziś w zarządzaniu w publicznych szkołach wyższych królują: zasada centralizmu demokratycznego, powstałe na bazie zasady partyjności zarządzania tzw. grupy trzymające władzę w instytutach, na wydziałach, w szkołach wyższych, poważne ograniczenie krytyki naukowej, zamykanie ust osobom posiadającym odmienne poglądy od tych uznanych za właściwe przez zarządzających, na różnych szczeblach, w uczelniach oraz instytucjach szkolnictwa wyższego w skali kraju. Jednocześnie nie przestrzega się zasady, która występowała w ustawach i

dekretach dotyczących szkół akademickich głosząca, że odchodzący z katedry profesorowi w stan spoczynku, czyli na emeryturę, przyznawano prawo korzystania z zakładów szkoły i prawo dalszego nauczania. Zdarza się obecnie, że pazerni na władzę, niekompetentni jego następcy, dążą do totalnego wyeliminowania emerytowanego profesora z życia uniwersytetu, zamiast korzystać z jego wiedzy, doświadczenia i rad.

- e) Powyższe opracowanie kierowane jest osób, którzy biorą udział w przygotowaniu nowej ustawy, interesują się lub śledzą przebieg prac nad kolejną reformą szkolnictwa wyższego w Polsce, podporządkowaną jak zawsze od 1933 r., interesom oraz realizacji celów bliższych i dalszych kierownictwa i członków partii rządzących i opozycyjnych. Potrzeby rozwoju szkolnictwa wyższego były i nadal będą stawiane na drugim miejscu.

Przypisy:

- Dekret z dnia 16 listopada 1945 r. o zmianie przepisów dotyczących szkół akademickich i stosunku służbowego profesorów i pomocniczych sił naukowych tych szkół, Dz. U. z 1945 r. Nr 56, poz. 313.
- Dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego, Dz. U. z 1947 r. Nr 66, poz.415.
- Jastrzębski J., *Państwowe szkolnictwo akademickie II Rzeczypospolitej. Zagadnienia systemowe* Księgarnia akademicka, Kraków 2013.
- Jastrzębski J., *Studenci i wolni słuchacze w systemie szkolnictwa wyższego II Rzeczypospolitej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace historyczne, nr 140 z kwietnia 2013 r.
- Koredczuk J., *Zarządzanie prywatnymi szkołami wyższymi w Polsce w okresie międzywojennym*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014.
- Obwieszczenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8 listopada 1937 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. z 1938 r. Nr 1, poz. 6.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół, Dz. U. R. P. z 1928 r. Nr 24, poz. 204.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół, załącznik do obwieszczenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 lipca 1933 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu powyższego Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej, Dz. U. R. P. z 1933 r. Nr 76, poz. 551.
- Ustawa Krajowej Rady Narodowej z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy, Dz. U. z 1945 r. Nr 1, poz. 1.
- Ustawa z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. R. P. z 1920 r. Nr 72. poz. 494.
- Ustawa z dnia 13 lutego 1924 r. w przedmiocie przyznania Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie praw szkół akademickich państwowych, Dz. U. R. P. z 1924 r. Nr 19, poz.185.
- Ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa, Dz. U. R. P. z 1932 r. Nr 30, poz. 389.
- Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. R. P. z 1933 r. Nr 29, poz. 247.
- Ustawa z dnia 22 lutego 1937 r. o prywatnych szkołach wyższych, Dz. U. R. P. z 1937 r. Nr 13, poz. 89.
- Ustawa z dnia 2 lipca 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. R. P. z 1937 r. Nr 52, poz. 406.

